

Vidkun Quisling:

26 sider

107061

26

Gjenpart.

Oslo, 24. 3. 1933.

Fortrolig.

Til

Bondepartiets Stortingsgruppe,
Stortinget.

I en artikkel i "Nationen" for 27. 2. 1933 med tittel "Klare linjer" uttalte jeg mig på opfordring av "Nationen"s redaksjon om mitt forhold til Bondepartiet.

Jeg skrev der bl.a. at jeg hadde offentlig så tydelig som det teoretisk har vært gjort av nogen politiker her i landet, redegjort for mitt politiske syn lenge förenn jeg selv trådte inn i aktiv politikk. Og at jeg antok at det var denne redegjørelse, og den omstendighet at den i hovedlinjene falt sammen med Bondepartiets linjer, som gjorde at jeg uten nogen som helst egen foranledning blev anmodet om å gå inn som forsvarsminister i bonderegjeringen. Det var også på min side det samme forhold, som gjorde at jeg etterkom anmodningen.

Videre uttalte jeg at de linjer som jeg antydte i mitt innlegg i Stortinget forleden, avviker ikke på noget område fra det politiske syn som jeg i skrift og tale hadde gitt uttrykk for lenge før jeg kom inn i bonderegjeringen. Skulde dette ikke passe for Bondepartiet idag, måtte det være fordi Bondepartiet har skiftet signaler, og ikke jeg.

Videre fremholdt jeg som mitt grunnsyn at vårt bondesamfund fremfor nogen annen del av vårt folk har bevart og fremdeles er bærer av de fundamentale prinsipper for selve vårt folks eksistens; at vår økonomiske gjenreisning først og fremst må ta sikte på gjenreisning av en sund og blomstrende bondenæring, og at hvis nogen klasse av arbeidsfolk i samfundet trenger statsinngrep for å reddes fra utbytning i denne merkantile tid, så er det böndene, hvis økonomiske kår er bragt i en slik skjev stilling.

Jeg uttalte at det var mig uforståelig at jeg som på grunn av egen tradisjon og gjennom alt mitt virke fölte mig så fast knyttet til dette syn, skulde antas å ville, uten skjellig grunn, kaste hansen til nogen som forfekter de samme synspunkter, så lenge de gjør dette på en fullgod måte. Og jeg pekte på at det er "Nationen"s redaksjon bekjent i hvilken grad jeg av hensyn her til har strukket min lojalitet.

Jeg uttalte videre at i den nasjonale gjenreisningspolitikk er det inidlertid også grunnkrav som peker utover en engere klassepolitikk, selv om denne siste er en integrerende hoveddel av den nasjonale gjenreisning og nyreisning. Jeg fremhevet at det gjelder om også å bygge ut et nytt samfund i pakt med de tradisjoner som bonden har bevart, men tilpasset efter det moderne livs krav.

Jeg tillot mig å erklære at så lenge Bondepartiet ikke her svikter, og så lenge det ellers i sin politikk holder klare og faste nasjonale linjer, akter jeg efter evne å støtte dette parti. Jeg fremholdt at for Bondepartiet gjelder det nu mer enn nogensinde å holde

2.

rene linjer, og ikke å medvirke til at den avklaring, som har funnet sted, i forbindelse med regjeringsskiftet, forkludres, men tvertimot å gjøre denne ennu mer markert og tydelig. -

Imidlertid er etter at nevnte artikkel var skrevet inntruffet ting, som gjør at jeg allerede nu ser mig nødsaget til å ta mitt forhold til Bondepartiets ledelse under revisjon.

Jeg sikter til den omstendighet at den mann som mer enn nogen har bidradd til å forkludre Bondepartiets rene politikk, herr Hundseid, er gjenvalgt til formann i partiets stortingsgruppe, og altså igjen til partiets fører.

I denne forbindelse må jeg også nevne et annet punkt som i sin form er av personlig karakter, og som jeg derfor ikke vilde ha festet mig nærmere ved, hvis det ikke spillet en betydelig rolle for den sak jeg arbeider for; dette annet punkt gjelder at jeg er blitt bekjent med at jeg fremdeles av herr Hundseid, fremstilles som en der har vært illojal og umulig i samarbeide. Mens det faktiske forhold er at jeg - såvel av kollegiale hensyn som av hensyn til partiet og herr Hundseid selv - utvilsomt har strukket min lojalitet lenger enn de aller fleste vilde hagjort i mitt sted, og at det er mig og ikke herr Hundseid, som er blitt behandlet på en illojal og ukollegial måte, slik at jeg allerede fra begynnelsen av kom i en skjev stilling i mitt virke i regjeringen og partiet, og også i folks omdømme.

Jeg tillater mig for begge de nevnte punkters vedkommende å henviser til vedlagte 3 dokumenter:

- (1) P.M. av 20.11. 1932, som jeg i sin tid sendte alle medlemmer av regjeringen.
- (2) Gjenpart av mitt brev av 5. 12. 1932 til statsråd Trødal.
- (3) P.M. vedr. behandlingen av Kullmann-saken.

Av disse dokumenter vil fremgå:

at det var efter opfordring av statsminister Hundseid at jeg under trontaledebatten ifjor holdt min tale mot den revolusjonære bevegelse;

at statsminister Hundseid hadde på forhånd full klarhet over alt som jeg vilde komme frem med under trontaledebatten, og at saken var på forhånd mer inngående drøftet mellem regjeringssjefen og mig som fagminister enn mig bekjent nogen annen sak som blev behandlet under trontaledebatten;

at statsminister Hundseid efter mitt helt saklige og nøjterne innlegg 7. april 1932 (som Stortinget siden gav sitt bifall) allikevel reiste sig i Stortinget og tok avstand fra min optreden, formentlig under innflydelse av det første inntrykk som talen gjorde i Stortinget, og av herr Mowinckels innlegg i debatten og henvendelse til ham like efter min tale;

at statsminister Hundseid - desorientert som han var over virkningen av mitt foredrag - dagen efter (8. 4. 1932) holdt en regjeringsskonferanse, hvortil jeg ikke var innkalt, og hvor blev avsluttet, uten at jeg hadde fått anledning til å forklare mig, at jeg skulde meddeles avskjed som følge av min tale i Stortinget;

at hr. Hundseid, da han senere allerede samme dag var blitt bedre orientert m.h.t. situasjonen og stemningen utover landet, så henstillet til mig å bli stående, idet han dog fremla forskjellige forslag til pressemeddelelser hvori han på et likefrem usant grunnlag søkte å gardere sig mot ethvert ansvar, og skyve dette utelukkende over på mig, for det tilfelle at Stortingets granskning av dokumentene skulde gi et negativt resultat;

at jeg nektet å godta denslags uriktige erklæringer, men gjerne tok på mig ansvaret for saken alene, og valgte - for sakens skyld - å bli stående på min post, idet jeg anså det av vesentlig betydning for et godt resultat at dokumentene blev fremlagt av en, som var vel orientert i hele den revolusjonære bevegelse;

at statsminister Hundseid, da Stortinget, efter grundig granskning av de fremlagte dokumenter, hadde anerkjent det saklige grunnlag for min tale, og under inntrykket av den folkeopinion som min tale hadde reist, så i debatten 29.6. ifjor nu bl.a. erklærte at regjeringen med glede skulde etterkomme den av Stortinget vedtatte henstilling fra Spasialkomiteen om at regjeringen skulde ha sin opmerksomhet henvendt på de i statsråd Quislings foredrag og i dokumentene berørte forhold; mens han altså i virkeligheten så langt fra å slutte op om saken, tvertimot hadde vanskeliggjort denne i høyeste grad ved å des-avouere mig (og dermed saken) til og med på helt bristende forutsetninger, og ved uimotsagt å la det feilaktige inntrykk bre sig at jeg hadde optrådt illojalt og egenmektig;

at jeg for min del - efter Stortingets avgjørelse i Quisling-saken - fremdeles lojalt tiet likeoverfor offentligheten om den uetterrettelige måte hvorpå statsministeren hadde handlet i denne sak, til tross for at jeg fortvarende blev stadig angrepet, bl.a. sterkt av herr Mowinkel, på det samme uriktige grunnlag, som en illojal, ubehersket og umulig person, uten at herr Hundseid, da eller senere, har funnet nogen foranledning til å bringe det samme forhold frem;

at statsminister Hundseid, uaktet sin stadige tale om statens autoritet o.s.v. og sitt ovennevnte tilsagn i Stortinget om at regjeringen skulde ha sin opmerksomhet henvendt på den revolusjonære virksomhet, og tross at Bondepartiet i sitt program "krever lydighet mot landets lover" og at "statsmaktene griper effektivt inn likeoverfor organisasjonsmessige overgrep, som truer samfundets interesser", intet virkelig effektivt har gjort for å rydde op med omstyrtningsbevegelsen, og derved skape indre fred og grunnlag for samfundets økonomiske sanering og for avhjelp av arbeidsløsheten. Boikottloven, som av regjeringen var besluttet fremsatt ifjor vår, trakk statsministeren ifjor tilbake efter påtrykk av herr Mowinkel. I veikonflikten og i Randsfjordkonflikten optrådte han vaklende og undlot å hevde statens autoritet likeoverfor de revolusjonære fagorganisasjoners utfordring og overgrep. Når veikonflikten allikevel blev løst på en slags vis, så skyldes ikke dette herr Hundseids innsats. - Sovjetregjeringen våget å innsonde en protest mot at vårt folk blev gjort opmerksom på den skandaløse måte hvorpå de russiske makthavere tillater sig å gripe inn indre norske forhold og undergrave landets samfundsorden. Statsminister Hundseid godtok uten videre denne Sovjetregjeringens uberettigede og fripostige protest, som til og med bygget på benektelse av beviste kjennsgjerninger, og undlot å protestere mot en fremmed makts agitatoriske innblanding i indre norske forhold. Han var endog betenkt på å forby mig i mine foredrag å omtale det bolsjevikiske undergravningsarbeide i vårt land. Kun efter påtrykk innskrenket han sig til å la opta stenografisk referat av mine uttalelser for presentasjon likeoverfor mulige nye russi-

ske protester. Jeg blev altså i mine foredrag faktisk stillet under trykket av russisk censur. Følgen av denne svakhet og manglende forståelse for nasjonal selvhevdelse og den nasjonale ære, ser man nu, om man ikke skjønnte det på forhånd. Bolsjevikkene fordobler sin protest. Herr Mowinckel böier onda mer undav, og bolsjevikkernes norske kamerater utnytter det hole i sin agitasjon;

at videre statsminister Hundseid i den s.k. Kullmann-sak - skjönt han selv i trontaledebatten 31.1.1933 har uttalt at det intet var å bebreide mig for mitt forhold i Kullmann-saken, og ovenikjøpet i sin tale gikk sterkt inn for Forsvarsdepartementets aksjon - i virkeligheten har optrådt i denne sak på en lignende måte som i Quisling-saken. Han har unddradd Forsvarsdepartementet enhver støtte, da Departementet, som den överste ansvarlige myndighet på forsvarets område, pliktmessig - efter loven og Stortingets påbud - tok op denne sak vedr. disse alvorlige anslag mot landets forsvar, og statens sikkerhet. I stedet fant han det mer hensiktssvarende å legge sig på tvers av saken, og ved ukorrekte uttalelser til pressen og til tredjemenn, nu likosom våren 1932, å la offentligheten bli påny befestet i det inntrykk at jeg optrer illojalt. Selv da det endelig efter lange forhandlinger var enstemmig besluttet i regjeringen at spørsmålet om straffetiltale mot kaptein Kullmann skulde undergis fortsatt efterforskning, og Forsvarsdepartementet hadde utsendt pressenotidelse overensstemmende hermed, desavouerte statsministeren offentlig denne beslutning ved en uttalelse til "Dagbladet" 13.12.1932 gående ut på at spørsmålet om straffesak kun blev aktuelt hvis de civile søksmål mot formodning ikke skulde føre frem. Og i trontaledebatten 31.1.1933 desavouerte han igjen både regjeringens beslutning og samtidig nu også sin tidligere uttalelse til "Dagbladet" ved en ny tolkning av saken. Regjeringens beslutning skulde nu ha vært at spørsmålet om straffetiltale mot kaptein Kullmann skulde avhenge av resultatene av efterforskningen mot de övrige som er nevnt i Forsvarsdepartementets anmeldelse. Sakens riktige gjennomførelse er på denne måte blitt i höi grad hemmet og vanskeliggjort, og jeg for min del er - til stor skade for mig personlig og for de opgaver som jeg önsker å arbeide for - blitt stillet i et skjevt lys, som et uheldig uro-element der mangler politisk takt og oversikt over det efter omstendighetene mulige, og som har fått revolusjonen på hjernen og endog kan villedes til oventyrligheter;

at herr Hundseid nu i Kullmann-saken, som ifjor i Quisling-saken, efter å ha veket fra standpunkt til standpunkt og fra en kritikklös godtagelse av riksadvokatens opfatning til en hel forkastelse og fördömmelse av hans synspunkter, endelig under begivenhetenes trykk har måttet forfekte et standpunkt, som hvis han straks hadde inntatt det, vilde ha spart denne alvorlige sak for en skandalös forkludring, ög han selv og andre for en masse ubehageligheter;

at statsminister Hundseid, i strid sävel med regjeringen som med Bondepartiets politikk og enhver virkelig nasjonal linje har fört forhandlinger med Danmark bak bonderegjeringens rygg om forlik i Grönlandssaken på basis av at Norge opgir sitt suverenitetskrav, og det samtidig som han likeoverfor Grönlandsdelegasjonen og i samlet regjering, mens forhandlingene pågikk, har avgitt höitidelig forsikring om at sådanne forhandlinger ikke fant sted; at hans oprindelige hensikt, som ved et tilfelle blev forpurret, var, efter hans egne senere innrönnelser, å stille regjeringen overfor et fait accompli, alt for å opnå det samarbeide med herr Mowinckel som öiensynlig regjeringens nasjonale Grönlandspolitik var iveien for;

5.

at herr Hundseid - bortsett fra nu å slå sig til ridder ved å angripe herr Mowinckel - har sviktet på alle de punkter som har gitt bonderegjeringen den prestige den måtte ha erhvervet, og hvor det spørres efter menn og ikke efter korridorpolitikk. At han ikke har nyttet tiden og chansen mens Bondepartiet hadde regjeringsmakten til virkelig å söke lösningen av de store og pinefulle krav som forelå. Men istedet har latt styretiden medgå til en planlös politikk, som ikke rekker ut over det som var nödvendig for å holde det gående fra dag til dag. At han i hele sitt styre har ligget under for den illusjon at for det som han trodde nödvendige samarbeide med herr Mowinckel var nödvendig å drive Mowinckel-politikk. I mitt P.M. av 20.11. 1932, som blev sendt samtlige medlemmer av regjeringen, uttalte jeg:

"Det eneste som kan före frem, er ikke kompromisser med partipolitikere hvis politikk allerede bærer hovedskylden for vår nuværende misère. Men endelig engang klare linjer. Det gjelder nu å befeste selve grunnlaget for vårt samfund, sikre betingelsene for videre fremgang og resolutt slå inn på en positiv nasjonal politikk som bygger og löter, og som i det lange löp er det eneste virksomme middel mot den samfundsonstyrkende bevegelse.

Skal ikke hele vårt samfundsliv ende i kaos og ulykke for oss alle, er det nödvendig at det nu i ellevte time endelig tas de nödvendige krafttak for å löse de store aktuelle spørsmål som nu krever en virkelig lösning. Foruten å verne om statens autoritet og gjenoprette respekten for lov og rett, gjelder det i første rekke å gjennomföre:

- (1) en rasjonel og målbevisst pengopolitikk,
- (2) å bringe orden i finansene og kommunalforvaltningen,
- (3) sikre næringslivet indre fred og konkurransenuligheter,
- (4) löte krisen for bönder og fiskere,
- (5) skaffe de arbeidslöse arbeide.

Alle disse ting kan virkelig gjöres.

Men intet virkelig alvorlig og effektivt blir gjort på disse områder hvor forholdene forverres dag for dag. Det blir bare til halve forholdsregler som ikke förer frem. Man savner i statsministerens politikk og ledelse nettopp det som trenges. Der er i regjeringens politikk under den nuværende ledelse ingen plan, ingen linjer og ingen skapende mål."

Den omstendighet at herr Hundseid umiddelbart för trontaledebatten i år, da han hadde valget mellom å gi op, eller å sale om og forsvare den linje som jeg den hele tid har forfektet under stadig motstand fra herr Hundseids side, da valgte det siste alternativ, forandrer ikke mitt syn på saken. På den anerkjennelse, som han forsåvidt har vist mig, kan jeg ikke annet enn sette den pris som beveggrunnene til hans handlemåte synes å fortjene. Men når kursendringen er skjedd for å redde sig selv ut av en uholdbar situasjon har omvendelsen ingen verdi. Efter alt som var gått forut virker det også mindre konsekvent at herr Hundseid samtidig også forsåvidt bröt med sin tidligere politikk, som han gikk til et sterkt personlig angrep på herr Mowinckel, som han karakteriserte som skuespiller, bebreidet han hans halve og haltende standpunkter, og at han tross tidligere utsagn fremdeles aværgjerrighet fortsatte i politikken. Uten å bestride at denne kritikk kan ha sin berettigelse, er herr Hundseid neppe den rette mann til å utöve den.

Som allerede nevnt, og som det tydelig fremgår av de anførte dokumenter, er også den redegjørelse for Kullmann-saken, som statsminister Hundseid gav under trontaledebatten en fullstendig misvisende konstruksjon, som riktignok kan påregnes å være blitt godtatt av overfladiske tilhørere, ubekjent med sakens detaljer. Men som for enhver som hadde satt sig nøiere inn i saken, måtte stille Forsvarsdepartementet og mig selv i et fullstendig skjøvt lys. De offisielle meddelelser som Forsvarsdepartementet hadde utsendt i overensstemmelse med regjeringens beslutning, og som endog også i sin form var vedtatt av regjeringen, måtte fremstille sig som en helt utilbørlig, illojal og tendensiøs manøvre fra min side. Etter all den strid om saken, som var gått forut, er det utenkelig, at herr Hundseid ikke var på det rone med at hans erklæring ikke var i overensstemmelse med de faktiske forhold.

Heller ikke herr Hundseids redegjørelse ved samme leilighet om episoden med høires generalsekretær og mitt foredrag i den konservative studenterforening 28.10.1932, er mer enn den halve sannhet. Statsministeren forklarte i Stortinget, og i det dementi som han i sin tid tilstillet pressen å sakens anledning, at han tilfeldigvis traff høires generalsekretær og kom til å tale med ham om de rykter om mitt foredrag, som han (Statsministeren) hadde hørt fra annet hold. Men det virkelige forhold er at det er høires generalsekretær, som oprindelig har bragt saken frem til statsministeren gjennom meddelelser som er gitt Justisdepartementet. Det er likeledes usant at herr Hundseid, således som han forklarte i Stortinget, under samtalen om saken på sitt kontor forklarte mig hvad han hadde hørt av generalsekretær Gram, og at det var fra denne at han skulde få et skriftlig referat. Det faktiske forhold er at herr Hundseid, under den avhøring som han gjorde mig til gjenstand for i forbindelse med den helt misvisende, men meget alvorlige anklage som var bragt frem bak min rygg, og samtidig i forbindelse med lignende helt usanne forvrengninger av uttalelser i et privat middagsselskap, nektet å si mig hvem som hadde fremsatt beskyldningene, og at han siden heller ikke gav mig anledning til å beholde eller ta kopi av de mottatte to referater (ikke ett), som senere begge viste sig å være laget av folk ansatt på høires kontor. Det er denne fremgangsmåte og sin redegjørelse for saken, som herr Hundseid i Stortinget kalte for å optre med åpent visir. Herr Hundseids solstrålefortelling i Stortinget om at det var av onnsorg for mig - "for å få et bevis mot disse sannhetsvidner" - at statsministeren gikk til et annet partis generalsekretær først, før han nevnte en så viktig sak for sin egen forsvarsminister - allerede i sig selv en vrinnelig historie - blir således, som følge av hvad foran er anført, iöienspringende absurd. Og så meget mer som statsministeren selv under en samtale med mig (14.12.1932) direkte slapp ut med at han hadde ment at mine påståtte uttalelser kunde ha gitt grunnlag for å få mig fjernet. Jeg tillater mig derfor å se også på denne intrige som et i rekken av de mange bakholdsangrep, som fra forskjellige politiske leire er blitt rettet mot den politikk jeg er gått inn for. Den hensikt, som de har med å søke å umuliggjøre mig, burde være tydelig nok. Men herr Hundseid har kun vært altfor villig til å gå sammen med denne nasjonale politikks motstandere, og utfra motiver som ikke kan ha vært diktert av saklige grunner. -

Enkelte av de ovenfor berørte forhold vil kanskje ved et første inntrykk fortone sig som personlige og interne saker, som det ikke var grunn til å trekke offentlig frem, og som man burde forsøke å overse. Det er ikke alle som med engang forstår at det undertiden for å være saklig nettop kan være nødvendig å trekke frem personlige ting. I dette tilfelle er det ikke bare min egen personlige skjebne, men også

ens saklige arbeide, og store nasjonale saker med, som uten betenkning er blitt sat på spill.

Jeg bortser inidlertid helt fra at den lite pyntelige måte hvorpå herr Hundseid har optrådt i en rekke tilfelle, er gått ut over mig personlig. Det er den benyttede fremgangsmåte, og hele den innstilling som ligger bak den benyttede fremgangsmåte, og hele den innstilling som ligger bak den benyttede fremgangsmåte, som - hvadenten det gjaldt person eller sak - har vært så forkastelig at jeg finner det umulig å kunne anerkjenne som chef Bondepartiets nuværende fører. Jeg antar at der også i den almindelige bevissthet ennå er en virkningsfull forskjell på hvad visse moralske og ridderlige lover krever, og hvad enkelte mener er tillatt i god politikk. Det er på tide at målestokken i politikken også i så henseende høies.

I mitt P.M. av 20.11.1932, som blev sendt alle regjeringens medlemmer, - og likeledes i mitt brev av 5.12.1932 til statsråd Trødal som representant for regjeringen under forhandlinger som jeg dengang førte med dens øvrige medlemmer, var jeg av omstendighetenes makt ubehagelig tvunget til å si min mening om regjeringssjefens personlige optreden, og om hans politiske ledelse. Jeg henstillet åpent at statsministeren trådte tilbake, idet jeg fremholdt at det forekommer ikke i politikken at en sådan avskalling ikke er styrkelse, når det skjer for å gjennføre en klar og målbevisst linje. Jeg uttalte, "at når en regjeringssjef tar en fagnminister i sit ministerium, så er det ikke bare han som viser vedkommende fagnminister en ære og tillit. Men det er også vedkommende fagnminister som yder regjeringssjefen tillit og ære ved å gi sig under hans ledelse. Den tillit har statsminister Hundseid forspilt fra min side."

Når jeg allikevel blev sittende i regjeringen, til tross for at der ikke skjedde nogen personforandring, så var dette - foruten fordi jeg hadde støtte i et flertall i regjeringen - utelukket av plikts- og lojalitetshensyn, som man sterkt appellerte til, og fordi herr Hundseid måtte gi efter i Kullmann-saken, gav sin tilslutning til det i trontalen fremsatte forslag om regulering av organisasjonens stilling og forholdet mellom kapital og arbeide, og at herr Hundseid ved egne, positive uttalelser lot mig forstå at han aktet snart å trekke sig helt ut av politikken.

Men jeg har selvfølgelig ikke skiftet mening m.h.t. den opfatning som jeg tidligere skriftlig så tydelig har fremholdt om Bondepartiets nuværende fører. Herr Hundseid har hatt chansen til selv å trekke sig tilbake, og jeg for min del har under denne forutsetning vært fullt rede og villig til i taushet å ta vekten av den skjeve stilling som han ved sin optreden har bragt mig i. Men når herr Hundseid ikke selv har benyttet anledningen til å holde sig tilbake, anser jeg at Bondepartiet har berettiget krav på å bli satt helt inn i disse forhold. At det derfor er min plikt å fremkomme med denne redegjørelse likeoverfor Bondepartiets stortingsgruppe, og alle dem som likesom mig er gått inn for Bondepartiets program og politikk. Alt som kan gi inntrykk av retthaveri og personligheter, er mig så usnakkelig at jeg i det lengste har kviet mig for å gå til dette skridt, som løper fare for å kunne misopfattes som en personlig opvask. Men slik som forholdene har utviklet sig, står det for mig som den eneste veil til å opnå klare linjer, og herr Hundseid har selv overskredet grensen hvad angår den lojalitet som man tror å kunne trassere på hos mig.

Vi som med Bondepartiet mener å være gått inn for en solid og reel nasjonal politikk, vi har krav på at løsningen av disse oppgaver ikke forkludres. Vi har krav på at man ikke ved et personvalg av første rangs betydning så å si går god for en adferd, som vi ikke er med på av politiske grunner, og heller ikke ut fra hensynet til lovene for moral og ridderlighet.

Den nasjonale linje, som Bondepartiet fremfor alle andre partier, har tatt op, fremmes ikke ved kompromisser og halve standpunkter, skjult av smukke og sterke talemåter, eller ved at man fryktomt dekker over og drysser ned skrøpeligheter, og ikke åpent og målbevisst retter på de feil som er begått. Men i øieblikket står herr Hundseid atter som et regjerings-habilt partis fører, og vil formodentlig automatisk bli regjeringschef igjen, hvis den politiske konjunktur leder partiet til "makten". Det vil si at oppgaven atter vilde bli priggitt den samme halve standpunkters politikk, som vi så lenge har sådanne sørgelige erfaringer i.

Tranmalkommunistene og deres sosialistiske og halvsocialistiske allierte er på det rene med at herr Hundseid er ufarlig. De vet at risikoen for deres politiske fremgang representeres av folk som virkelig vil noget positivt og ikke viker undav for de løsninger, som tidens behov, en god vilje og rettferdig følelse krever. Også enkelte innen høire har öiensynlig sine bekymringer. Alle disse partipolitikere, fra venstre til høire, for hvem partiet går foran landet, er interessert i å støtte op om de halve standpunkters menn i Bondepartiet. Fordi virkningen blir at dette parti paralyseres i sin positive politikk, og at den store masse av velgere som vilde tiltrekkes av handledyktighet og av en konstruktiv politikk avholdes fra å slutte sig til Bondepartiet av den grunn at man har følelsen av at partiet ikke representerer nogen klar, ny innsats.

Et videre hensyn som gjør det påkrevet å fremkomme med denne sak på nuværende tidspunkt er Grönlandsspørsmålet.

Som nevnt ovenfor, har herr Hundseid som statsminister i hemmelighet og på egen hånd ført forlikshandlinger med Danmark.

Følgen er at det nu hvistes i Kjöbenhavn og Haag at det norske folk står splittet i denne sak, og at det ikke er nogen virkelig folkevilje bak Bondepartiets Grönlandspolitik. Og hovedbeviset herfor er hvad alle på de kanter vet, at chefen for Bonderegjeringen, som har vært villig til å opta forhandlinger om et oppgjör i Grönlandssaken på basis av en forhånds opgivelse av Norges suverenitetskrav, den mann er nu igjen blitt Bondepartiets fører.

Dette forhold bör Bondepartiet nu kjenne til for å kunne ta avstand fra det. I Grönlandssaken bör så vel danskene som domstolen, ved at herr Hundseid umiddelbart trer tilbake fra sin lederstilling, bringes til å forstå hvor de har det norske Bondepartiet.

All historisk erfaring viser at enhver nødvendig utskillelse gir styrke, og ikke er nogen svøkkelse. Enhver må ved nærmere ettertanke også innse at nærværende sak i virkeligheten ikke er et oppgjör. Det gjelder ikke her innstillingen til enkeltpersoner, men Bondepartiets hele politiske linje. Og det forekommer mig at det hadde vært rimelig om Bondepartiets stortingsgruppe allerede forlenget hadde fått anledning til å ta standpunkt til den uefterrettelige måte hvorpå

deres regjeringschef og nuværende fører har optrådt i spørgsmål, som er hovedposter i Bondepartiets program. Når så ikke er skjedd, og når herr Hundseid ikke selv har benyttet anledningen til å holde sig tilbake, vil jeg tillate mig å fremholde som min bestemte opfatning at gruppen nu må ta standpunkt til de forhold som her er fremlagt. Man bør forstå at de ting som det her gjelder er blandt kjernepunktene i vår nasjonale politikk, og at saken ikke kan utviskes som personlige rivninger eller som politiske motsetninger i partianliggender. En klar avgjørelse er nu nødvendig. Det er nødvendig av hensyn til Grönlandssaken, såvel hvad dommen angår som sakens videre skjebne. Det er nødvendig av hensyn til partiet. Og det er fremfor alt nødvendig for at der endelig engang skal kunne skapes sunde, rene og klare linjer i norsk politikk. Det står til Bondepartiets stortingsgruppe å avgjøre om denne nødvendige fornyelse i Bondepartiet skal skje innen fire vegger eller for åpen scene.

Jeg tillater mig derfor å henstille at gruppen uopholdelig tar saken op til behandling, så den kan være avgjort i løpet av aller-nærmeste dager. Det er allerede tapt altfor megen tid og forsømt altfor mange leiligheter. Jeg for min del akter ikke lenger å bære min del av ansvaret for at dette fortsetter, og det hele forhold er ikke lenger gjenstand for kompromisser forsåvidt mig angår.

Erbödigt

Vidkun Quisling.
(sign.)

- - - - -

Strengt fortrolig.

P. M.

Under behandlingen av Russland-garantien i Stortinget ivå-rea fant jeg det å være min plikt å gjøre statsminister Hundseid som dengang var Bondepartiets parlamentariske fører, oppmerksom på de anslag der drives mot vårt land og vårt samfund av den internasjonale revolusjonære bevegelse som har gitt sitt sete i Moskva. Jeg fremla for statsministeren en rekke dokumenter som beviste tilstedeværelsen av disse anslag. Deriblandt de viktigste av de dokumenter som senere blev sendt Stortinget i den såkaldte Quisling-sak, og som gjorde det påviselig at både Det Norske Arbeiderparti og Norges Kommunistparti hadde mottatt støtte fra en fremmed makt i revolusjonært öiemed, og at en rekke arbeiderledere likefrem arbeidet i denne makts tjeneste.

Statsministeren fremholdt efter å ha sett dokumentene, at alt dette måtte jeg ta frem. Og anledningen vilde by sig under den fore-stående trontaledebatt, hvor jeg vilde bli provocert til det ved angrep fra Arbeiderpartiet. Jeg har spesielt notert mig at statsministeren uttrykkelig uttalte: "Men alt dette må De si."

I de samme dager tok jeg også påny spørsmålet op i regje-ringen. Det er det jeg sikter til når jeg i min skrivelse av 22.4.1932 til Stortinget ved oversendelsen av dokumentene i Quisling-saken bl.a. anførte:

"Spørsmålet om den revolusjonære bevegelse har gjentagne ganger vært til behandling i regjeringen helt fra bonderegjeringens til-

10.

tredelse ifjor vår. Da det samtidig med de nevnte uroligheter i Nord-Norge også innløp melding om overføring av et stort pengebeløp fra Komintern, fant jeg som Forsvarsdepartementets chef det nødvendig igjen å henlede regjeringens oppmerksomhet på saken. Spørsmålet blev behandlet i regjeringskonferanse 8.mars.i.år, og en rekke dokumenter til belysning av den revolusjonære bevegelse fremlagt og referert i tilslutning til hvad var omtalt ved tidligere leiligheter. På grunnlag herav blev i påfølgende statsråd truffet avgjørelse om utvidet undersøkelse av disse spørsmål."

I det nevnte statsråd deltok også statsminister Hundseid, og som statsminister.

Like forut for trontaledebatten var det videre en regjeringskonferanse på Victoria Terrasse, hvor trontaledebatten blev drøftet. Enkelte statsråder overtok bestemte oppgaver i debatten. Og for mitt vedkommende blev anført av statsministeren at jeg sikkert vilde bli angrepet av Arbeiderpartiet, og at jeg da skulde svare således som vi hadde konferert om. Statsminister Hundseid hadde således full klarhet over alt som jeg vilde komme frem med under trontaledebatten. Hvis statsministeren hadde ment at saken burde behandles enn ytterligere i regjeringen, så hadde det ligget til ham som formann å foranledige dette ved samme leilighet eller senere.

Imidlertid hadde jeg naturligvis selv en del betenkeligheter ved å ta opp offentlig alle disse alvorlige anklager, særlig de mot navngivne personer og om direkte pengestøtte fra et fremmed styre. Jeg talte derfor spesielt med justisministeren, statsråd Lindboe, om dette. Justisministeren fant det helt i orden, og argumenterte med at når jeg blev angrepet på den måte som jeg blev, burde jeg også legge frem alle ting som kunde tjene til å påvise arten av disse angrep, deriblandt også nevne navnene på de personer som var implisert.

Jeg omtalte også saken nærmere for utenriksminister Braadland og sa at jeg i trontaledebatten kom til å gå inn på bolsjevikkenes undergravningsarbeide i vårt land, og våre revolusjonære partiets internasjonale forbindelser. Men at jeg skulde være forsiktig med direkte å hentyde til vedkommende fremmede makt. Jeg skulde bruke nøytrale uttrykk som den internasjonale revolusjonære ledelse, fremmed makt o.lign. Utenriksministeren var enig heri.

Jeg hadde fremdeles liten lyst til å trekke frem alle disse ting, som nevnt særlig det med navnene, hvilket bød mig imot, da jeg tok det hele opp for sakens skyld og ikke ønsket at det skulde få en personlig karakter. Og da trontaledebatten kom, gikk jeg to ganger til statsministeren og spurte om han fremdeles var av den oppfatning at jeg allikevel skulde trekke personene frem. Statsministeren svarte begge ganger at naturligvis skulde jeg det. Siste gang blev vi imidlertid enige om at jeg også skulde høre hvad mente redaktør Aadahl og partiets parlamentariske fører, Moseid, om saken. Etter at jeg hadde konferert med disse, blev vi så enige om at jeg hvad de enkelte personer angikk, ikke skulde uttrykkelig nevne navn, men antyde forholdet, og så skulde statsministeren foreslå at alle dokumentene blev oversendt konstitusjonskomiteen til granskning.

Under selve debatten kom det videre frem et par punkter som statsministeren bad mig spesielt ta opp, således om arbeidervern og våben. Likeledes at jeg måtte forlange ubegrenset tid.

11.

2. Enhver vil etter dette som var gått forut, forstå min forbauselse over at statsministeren så etter mitt helt saklig og nøkterne innlegg 7. april, plutselig reiste sig og i realiteten tok avstand fra min optreden, formentlig under innflydelse av det inntrykk som talen gjorde i Stortinget og av herr Mowinckels henvendelse til statsministeren og etter den førstes innlegg i debatten. Denne statsministerens optreden gjorde på mig, likesom på mange andre som ikke engang kjente sakens virkelige sammenheng, et særdeles forstemmende inntrykk. Det er oplyst at statsministeren egentlig hadde tenkt direkte å si at han tok avstand fra mine uttalelser, men at ordene etter henstilling fra et medlem av regjeringen blev endret til: "Jeg vil ikke ta avstand o.s.v., men" Meningen blev imidlertid allikevel ikke til å ta feil av.

Herr Mowinckels optreden har fått en almen kritikk i det hele land.

Jeg mener at statsministerens optreden ikke var bedre enn herr Mowinckels. At jeg således blev falt i ryggen av dem som jeg måtte tro var helt inforstått med saken, var forkastelig ikke bare fordi det stillet mig personlig i et helt falsk lys, men fordi det skadet den sak som er en livssak for hele vårt folk, og ikke bare en god programpost eller passende emne for valgtaler. Når jeg således gikk i brechen var det kun for å gjøre det som var min plikt. Saken var dessuten som nevnt mer inngående drøftet mellom regjeringschefen og vedkommende fagminister enn mig bekjent nogen annen sak som blev behandlet under trontaledebatten. Men selv om dette ikke hadde vært tilfelle, så bør vel en chef også i politikken verdsette og støtte op om en underordneds tiltakshug i arbeidet for det felles givne mål, særlig når dette er i hel overensstemmelse med partiets program og retningslinje. Ikke la ham i stikken i det avgjørende øieblikk. Selv feilaktig fremgangsmåte hos en underordnet er dog bedre enn ugjort verk og forsømmelse. Og her var riktig handlet fra min side. Det var mig som så klart i saken.

Men ikke nok med det.

3. I den feilaktige vurdering av situasjonen som statsministeren var et bytte for holdt han dagen efter en regjeringskonferanse, hvortil jeg ikke var innkalt, og hvor blev besluttet, uten at jeg hadde fått anledning til å forklare mig, at jeg skulde tre tilbake.

Tre tilbake, Hvorfor? Fordi at jeg under lojalt samarbeide med regjeringschefen hadde gjort min plikt, og søkt å klarlegge det farlige samfunnsnedbrytende undergravningsarbeide i vårt land på en måte som Stortinget siden under bevisenes tyngde og under inntrykket av en overveldende folkemening har gitt sin tilslutning. Jeg vil til sammenligning henviser til den britiske førstenminister Mac Donalds optreden i disse dager i en analog sak. (Se Morgenbladet nr. 587 for lørdag aften 19.11.32.)

Meddelelsen om at jeg måtte tre tilbake blev gitt mig av statsministeren samme dag, 8. april i nærvar av justisministeren. Jeg uttalte min forbauselse over statsministerens optreden, og la ikke skjul på min mening om den, men sa at jeg ikke hadde gjort det minste selv for å komme inn i regjeringen og gjerne skulde tre tilbake. Men at jeg på den annen side aktet å gjennomføre den sak jeg hadde tatt op, enten jeg var i regjeringen eller utenfor, og hvis utenfor, da om nødvendig mot regjeringen. Jeg forbeholdt mig å stå helt fritt. I virkeligheten var jeg både personlig og for sakens skyld så forarget over den måte hvorpå jeg var blitt sviktet, at jeg var så godt som bestemt på ikke lenger å ha noget med statsminister Hundseid å gjøre. Hans anmodning kom forsåvidt bare mitt ønske i forkjøpet.

Som jeg foran har sagt var min tale 7. april i år minst av alt et personlig forsvar og motangrep. Det var som et oprop til folkets selybesindelse og som et alvorlig forsök på å få myndigheten til å forstå at jeg sökte å klarlegge i Stortinget sammenhengen i det revolusjonære undergravningsarbeide, og den stadig voksende fare som det innebærer for vårt folks fremtid. Som statsministeren selv måtte vite var jo også de personlige angrep på mig alene diktert av de revolusjonære partiers motstand mot min avsköring av deres samfundsfarlige virksomhet og frobryderske planer.

Det forekommer mig derfor at det hadde vært rimelig om statsministeren hadde stöttet mig i denne kamp mot de samfundsoplösende og revolusjonære krefter, en linje som jo er en hovedlinje i Bondepartiets politikk, og som under de foreliggende omstendigheter neppe kunde fremmes på en mer virkningsfull måte enn den jeg anviste.

/grad

Men så langt fra å slutte op om saken, vanskeliggjorde statsministeren tvertimot denne i höieste / ved faktisk å desavouere mig til og med på bristende forutsetninger, og ved uimotsagt å la det foilaktige intrykk feste sig, at jeg hadde optrådt illojalt og egenmektig. Så sent som i herr Mowinckels foredrag 12. november i år angripes jeg fremdeles sterkt på det samme uriktige grunnlag uten at statsministeren har funnet nogen foranledning til å bringe det samme forhold frem.

4. Imidlertid kom som bekjent Stortinget allikevel til det resultat at jeg hadde rett. Det uttalte at min optreden ikke gav anledning til nogen forföining, og fastslog de revolusjonære partiers frobryderske virksomhet, og dermed også plikten til å skride inn mot dem.

I og med dette hadde selvfølgelig også statsministerens optreden i saken i virkeligheten fått sin stilltione dom. Og av lojale og kollegiale hensyn lot jeg det ha sitt forblivende hermed.

Det er imidlertid å trekke for sterke veksler på ens lojalitet, når statsministeren mener at jeg vil godta at den samme fremgangsmåte fra hans side skal kunne anvendes atter en gang, nu da det i forbindelse med den såkaldte Kullmann-sak gjelder en naturlig og forövrig lovbestemt konsekvens av Stortingets undersøkelser og beslutning vedrörende den revolusjonære bevegelse.

5. Hvad först Kullmann-sakens formelle behandling angår, så er forholdet det at saken overensstemmende med foreliggende precedens oprindelig var tenkt behandlet på den måte at Forsvarsdepartementet foredrog sin innstilling vedrörende Kullmann i statsråd, idet da spørsmålet for de övrige impliserte persons vedkommende forutsattes behandlet av Justisdepartementet. Efter nærmere konferanse med statsrådssekretären og Kommanderende Admirals juridiske rådgiver fant man det imidlertid mest riktig - slik som jeg meddelte statsministeren - å sende hele saken til Justisdepartementet, idet Forsvarsdepartementet forlangte tiltale ~~for~~ Kullmanns vedkommende og henstillet at Justisdepartementet tok op saken for de övrige. Offentliggjörelsen av dette Forsvarsdepartementets brev av 14.10.1932 til Justisdepartementet skjeddde ikke på mitt initiativ, men efter henstilling fra Justisdepartementet og efter samråd med statsministeren.

Nogen illojalitet fra min side foreligger således heller ikke på nogen måte ved denne anledning.

x) Kullmann er embedsmann hörende under Forsvarsdepartementet.

14.

I mellemtiden hadde statsministeren imidlertid, efter hvad senere er oplyst, en konferanse med enkelte av partiets innflytelsesrike folk som var bedre orientert enn ham, og som fremholdt for ham at det vilde få skjebnesvangre følger for regjeringen og for Bondepartiet om jeg måtte gå på premisser som jo egentlig er del av Bondepartiets eksistensberettigelse.

Noget senere samme dag ringte statsministeren mig så op i mitt hjem, desavouerte sitt tidligere standpunkt og uttalte at han hadde funnet en løsning hvorefter jeg kunde bli stående til dokumentene var fremlagt i Stortinget. Statsministeren leste så op for mig en koncipert meddelelse til pressen, hvori bl.a. blev uttalt at han og regjeringen "ikke hadde noget kjennskap til de omtalte dokumenter". Jeg svarte på stedet at dette ikke var overensstemmende med de faktiske forhold og at jeg ikke kunde godta denslags uriktige erklæringer.

Senere samme dag i regjeringskonferanse blev så fremlagt nye forslag til pressemeddelelser, hvor statsministeren på beste måte, om enn på mindre uholdbart grunnlag, søkte å gardere sig selv mot et hvert ansvar og skyve dette utelukkende over på mig.

Jeg erklærte at jeg anså det for en ære å ta ansvaret for saken alene, og statsministeren fremla så en ny formulering sålydende:

"Jeg (d.e. statsministeren) har ikke hatt anledning til å studere dem (d.e. dokumentene) i detalje, men jeg mener det er riktig at disse dokumenter nu blir bragt inn for Stortinget Saken har ikke vært forelagt regjeringen, idet Statsråd Quisling ønsker selv å ta det fulle ansvar"

Da denne erklæring som det fremgår av det foregående heller ikke var overensstemmende med det sanne forhold, nektet jeg også å godta den.

Meddelelsen blev så gitt følgende endelige ordlyd:

"De dokumenter som statsråd Quisling henviste til i trontaledebatten, vil snarest mulig bli oversendt Stortinget.

Jeg mener det er riktig at disse dokumenter nu er bragt inn for Stortinget så saken kan bli betryggende undersøkt og fullt opklart.

Statsråd Quisling ønsker selv å ta det fulle ansvar, idet saken er kommet frem i Stortinget i forbindelse med et personlig angrep på ham."

Jeg hadde forøvrig heller ikke godtatt denne ordlyd, idet mitt innlegg var skjedd utelukkende for sakens skyld, og ikke i minste mon av personlige grunne.

Jeg bet imidlertid min stolthet i mig. Tiet likeoverfor offentligheten om den uefterrettelige måte hvorpå statsministeren hadde handlet i denne sak, og valgte - for sakens skyld - å bli stående på min post. Jeg anså det av vesentlig betydning for et godt resultat at dokumentene blev fremlagt av mig selv som var vel orientert i hele den revolusjonære bevegelse.

Når et folk uten å forstå det, går mot avgrunnen, er det for den som kjenner faren en plikt, ikke å trekke sig tilbake, men å opplyse folket, og om nødvendig sette sig imot utglidningen uten hensyn til hvad man risikerer.

15.

Jeg vilde således gjort mig skyldig i grov pliktforsømmelse, hvis jeg ikke hadde tatt saken op som jeg gjorde. Bortsett fra det moralske ansvar vilde jeg kunde påtales efter de foran anførte lovbestemmelser. Det samme gjelder de øvrige myndigheter som har forbindelse med saken.

At dette er uomtvistelig riktig var på forhånd opfatningen hos Forsvarsdepartementets sakkyndige, og jeg har senere fått det bekræftet ved konferanse med fremstående jurister på området.

I Forsvarsdepartementets brev til Justisdepartementet blev videre påpekt at opportunitetsparagrafen ikke kan anvendes i nærværende tilfelle. Det er selvfølgelig heller ikke anledning til å ta de påberopte "taktiske" hensyn. Fordi om man kanskje kan mene at domstolens sammensetning er slike at de skyldige ikke blir dømt, eller at man mener at en dom ikke blir effektiv, så kan man ikke derfor vilkårlig sette hele kapitler av straffeloven ut av gyldighet.

Det er oven i kjøpet så at de bestemmelser i vår straffelov som de omhandlede forbrydelser direkte går inn under, er opsatt med forhold for öie som var langt mindre farlig for stat og samfund enn det revolusjonære og landsforrøderiske undergravningsarbeide som nu pågår, og som det her dreier sig om. Desto mere grunn er det selvfølgelig til å praktisere de bestemmelser man har.

Det var allerede en utvilson feil og pliktforsømmelse at man har latt den revolusjonære bevegelse utvikle sig uhindret utenfor alle lovlighetens grenser, mens en energisk politikk i tide på dette område hadde kunnet brutt den för dens fulle utfoldelse, og mens det ennå var forholdsvis lett. Men man ventet med det til det blev vanskelig. Og nu når det er blitt vanskelig, vil man utsette det til det blir farlig eller umulig. En sådan undfallenhet eller misforstått liberalitet har ingen hjemmel hverken i lov eller politiske hensyn, og fører heller ikke frem. Det er en volkjent erfaring at eftergivenhet og holdningsløshet stimulerer den revolusjonære bevegelse istedenfor å dempe den.

Den kommunistisk revolusjonære bevegelses karakter er forlengst blitt klar for verden. Og efter at det er skjedd, er det intet land som har tolerert sådanne forbryderiske anslag og undlatt å hevde statens autoritet i den grad som hos oss. Jeg har i sin tid i praksis sett hvad en sådan politikk fører til og vil ikke gjøre mig medskyldig i disse forsømmelser. Uten at man kan trekke absolutte analogier, så er herr Mowinckels og andres forsikringer om at ingen fare er tilstede ingen garanti. Disse folk har ennå adskillig igjen å lære med hensyn til den revolusjonære bevegelse, og i mange henseender å lære om igjen.

Det er dette samme resonnement av en misforstått liberalisme man hörer her i landet til kjedsommelighet, som man også hörte i Russland og som förte Russland i avgrunnen (Kerenski). Jeg för min part önsker å ha min sanvittighet fri, og å vite at jeg har gjort min plikt og bidradd mitt til å stoppe op för utglidningen. Jeg vil også minne om at Bondepartiet, hvorav regjeringen er fremgått, i sitt program "krever lydighet mot landets lover", og at "statsmaktene griper effektivt inn overfor organisasjonsmessige overgrep som truer samfundets interesser."

7. Det er nødvendig nu å bryte brodden på de revolusjonære foreteelser i vårt land, og det av følgende tre grunner hvorav hver enkelt er tilstrekkelig: -

6. Hvad dernæst sakens realitet angår, så henviser jeg i sin almindelighet til Forsvarsdepartementets ovennevnte brev til Justisdepartementet.

Man bebreider mig at jeg har "forkludret" Kullmannsaken ved å medta spørsmålet om Tranmæl m.fl. - Jeg akter imidlertid ikke å ta imot nogen bebreidelse i så hendeende. Når røvere er kommet inn i huset og det blir opstyr fordi vekten slår alarm, så er det latterlig å bebreide vaktmennene at de forstyrrer nattesøvnen. Videre er jo forholdet det, at Tranmæl og andre er sterkere implisert i saken enn Kullmann selv og er betydelig farligere for samfundets sikkerhet. Det er således ennu større grunn til å gripe inn mot denne klikk som frekt og åpent bryter våre lover med samfundets omstyrting for öie. For den som kjenner sammenhengen med den revolusjonære bevegelse i vårt land og dens utenlandske forbindelser (og det burde alle ansvarlige nu gjøre etter alt som er kommet frem og etter det som Stortinget har fastslått), er oplagt hvad Kullmannsaken dreier sig om både for hans eget vedkommende og for de andre impliserte, nemlig om forbrydelser mot de alvorlige lovbestemmelser som Forsvarsdepartementet har henvist til i sitt brev til Justisdepartementet. I tillegg til alt annet graverende bevismateriale vedrørende den revolusjonære bevegelse forelå også klare og utvetydige uttalelser fra selve de impliserte om at det Norske Arbeiderpartis revolusjonære ledelse i forståelse med fagorganisasjonen har gått til forberedelse av generalstreik og samlet reising i tilfelle av mobilisering, og det til direkte fordel for en bestemt fremmed makt. Departementets anførsler i nevnte brev er kun blitt bestyrket ved forskjellige ting som senere er kommet frem.

Under disse omstendigheter må jo enhver innse at det for mig i min stilling var umulig å gå forbi de foreliggende forbrydelser, både av hensyn til sakens realitet og av hensyn til gjeldende ansvarsbestemmelser. Så meget mer som Stortinget nylig uttrykkelig hadde uttalt, at det forutsetter at regjeringen har sin oppmerksomhet henvendt på disse forhold.

Straffelovens prgrf. 118 straffer den offentlige tjenestemann som ved misbruk av sin stilling hindrer nogens lovlige straffeldelse eller feldelse til den forskyldte straff, eller som utenfor det i loven hjemlede tilfelle eller på annen enn den lovhjemlede måte undlater å forfølge en straffbar handling.

Straffelovens prgrf. 139 og militære straffelovs prgrf. 93 straffer den som undlater å anmelde eller på annen måte søke avverget visse forbrydelser, hvoriblandt de foreliggende, skjönt han til en tid da forbrydelsen eller dens følger ennu kunde forebygges, har erholdt pålitelig kunnskap om at den er igjære eller er forövet.

I Hagerups kommentar til prgrf. 139 anføres endog at i mange tilfelle vil forholdet være det at den underordnede i den overordnede passivitet er blitt bestyrket i sitt forbryderiske forsett og at den siste har vært sig dette bevisst. I så fall må han kunde straffes som medvirkende til selve hovedhandlingen.

Ifølge den nye ansvarlighetslov som blev vedtatt av Stortinget så sent som i januar iår (1932), kommer de nevnte bestemmelser i den almindelige straffelov også til anvendelse på regjeringsmedlemmer som sådanne, og til og med også for handlinger som er forövet av uakt-somhet.

- (1) Fordi loven krever det og det er en konsekvens av Stortingets beslutning.
- (2) Fordi den revolusjonære bevegelse innebærer en stor fare for vårt land og for vårt samfund under den almindelige krise som vi nu gjennomlever, og som den revolusjonære bevegelse utdyper og forlenger.
- (3) Fordi den revolusjonære bevegelse ikke minst ved sin utnyttelse av arbeidernes faglige organisasjoner - er en hovedhindring for vår økonomiske og nasjonale gjenreisning, og også vil gjøre vanskelig å dra fordelene av opgangen når den engang kommer.

Det nytter ikke lenger å klynge sig til den illusjon at det revolusjonære undergravningsarbeide skal ebbe ut av sig selv. Den revolusjonære bevegelse er en fanatisk trosbevegelse som opmuntres og understøttes av det gigantiske russiske eksperiment, og som - hvis det ikke gripes inn mot det, med en naturlovs nødvendige konsekvens må føre til en katastrofe. Alle betenkeligheter ved å gripe inn mot den revolusjonære trafikk viser best hvor langt det allerede er kommet. Det er imidlertid en dødssynd i politikken å undlate å hevde loven, bare fordi man ikke kan samle moralsk kraft nok. Makt til å gjøre det har samfundet ennå idag.

Situasjonen forlanger nu først og fremst anvendelse av de eksisterende lover, men dernæst også fremsættelse av nødvendige forslag til nye lover og bestemmelser. En politikk som mener det alvorlig med klassekampens bekjempelse og sosial forsoning må også umuliggjøre klassekampens egentlige hjelpemidler, og de politiske og økonomiske gruppers urettmessige selvtekt.

Av statsministerens handlinger fremgår imidlertid at med ham som regjeringssjef vil intet effektivt bli gjort for å rydde op med omstyrtningsbevegelsen og derved skape indre fred og grunnlag for samfundets økonomiske sanering.

Boikottloven som av regjeringen var besluttet fremsatt i våres trakk statsministeren tilbake efter påtrykk av herr Mowinckel. I veikonflikten og Randsfjordkonflikten optrådte statsministeren vaklende og undlot å hevde statens autoritet. Han godtok videre Sovjetregjeringens protest mot min - og forøvrig også mot sin egen - tale i Stortinget og mot mine foredrag, og undlot å protestere mot en fremmed makts direkte innblanding i indre norske forhold.

Han var endog betenkt på å forby mig i mine foredrag å omtale en fremmed makts undergravningsarbeide i vårt land. Kun efter påtrykk innskrenket han sig til å la opta stenografisk referat av mine uttalelser for presentasjon likeoverfor mulige nye russiske protester. Jeg blev altså i mine foredrag faktisk stillet under trykket av russiske censur.

I denne sak har altså statsministeren befunnet sig tilvenstre for venstre. Selv herr Mowinckel har våget å skrive et forord til Kalergis skarpe og ytterliggående kritikk av Russlands forhold til Europa. Også i forsvarsspørsmålet har statsministeren hitanntil alltid kun inntatt standpunkter som ligger langt tilvenstre, og som ikke er i overensstemmelse med den politikk som hevdes av det parti han representerer.

Når så nu Forsvarsdepartementet som den øverste ansvarlige myndighet på forsvarets område pliktmessig tar op en sak vedrørende de

mest alvorlige anslag mot landets forsvar og statens sikkerhet, så støtter man hos landets statsminister på den store böig og unddras en holdjertot støtte. Tross det selvfølgelig er til stor skade for den gode sak, har statsministeren funnet det mere hensiktsmessig ved uttalelser til pressen og til andre tredjemenn, ikke til mig, nu likesom ivåres, å la offentligheten bli sittende med det inntrykk at jeg optrær illojalt og egenmektig.

Også den måte hvorpå saken har vært trukket i langdrag har skadet og vanskeliggjort dens riktige gjennomførelse.

Regjeringen er selv øverste påtalemyndighet og i en sak som denne hvor de foreliggende forbrydelser er så oplagte, og vedkommende bestemmelser så klare, og hvor politiske hensyn kan spille inn, var det ingen grunn til å skyte sig inn under riksadvokaten.

8. Jeg har desto mere grunn til å bebreide statsministeren ovennevnte forhold, som han selv i en annen stor nasjonal sak, Grönlands-saken, i strid såvel med regjeringen som med Bondopartiet og enhver virkelig nasjonal linje har ført hommelige forhandlinger bak regjeringens rygg om forlik i Grönlandssaken på basis av at Norge opgir sitt suverenitetskrav, og det samtidig som han like overfor Grönlands delegasjonen og i samlet regjering har avgitt høitidelige forsikringer om at sådanne forhandlinger ikke fant sted. Statsministerens oprindelige hensikt som ved et tilfelle blev forpurret, var, efter hans egne senere innrømmelser å stille regjeringen og endog utenriksministeren overfor et fait accompli. Alt for å opnå det samarbeide med herr Mowinkel som öiensynlig regjeringens nasjonale Grönlandspolitik var iveien for.

9. Om statsministeren vilde undskylde denne forkastelige optreden i våre to største nasjonale saker med den innvending at dette skulde tjene det nödvendige samarbeide på det økonomiske område mellom de forskjellige politiske partier, så er det vel nu helt klart at ine samarbeidslinje ikke fører frem. Det er i den forbindelse tilstrekkelig å henviso til de negative resultater av krisekomiteens virksomhet.

Det eneste som kan føre frem, er ikke kompromisser med partipolitikere hvis politikk allerede bærer hovedskylden for vår nuværende misère. Men endelig engang klare linjer. Det gjelder nu å befeste selve grunnlaget for vårt samfund, sikre betingelsene for videre fremgang og resolutt slå inn på en positiv nasjonal politikk som bygger og böter, og som i det lange løp er det eneste virksomme middel mot den samfundsomstyrte bevegelse.

Skal ikke hele vårt samfundsliv ende i kaos og ulykke for oss alle, er det nödvendig at det nu i ellevte time endelig tas de nödvendige krafttak for å løse de store aktuelle spørsmål som nu krever en virkelig lösning. Foruten å verne om statens autoritet og gjenoprette respekten for lov og rett, gjök er det i første rekke å gjennomføre

- (1) en rasjonell og målbevisst pengopolitikk,
- (2) å bringe orden i finansene og kommunalforvaltningen,
- (3) sikre næringslivet indre fred og konkurransemuligheter,
- (4) lette krisen for bönder og fiskere,
- (5) skaffe de arbeidslöse arbeide.

Alle disse ting kan virkelig lösos.

18.

Men intet virkelig alvorlig og effektivt gjøres på disse områder hvor forholdene forverres dag for dag. Det blir bare til halve forholdsregler som ikke fører frem. Man savner i statsministerens politikk og ledelse nettopp det som trenges. Det er i regjeringens politikk under den nuværende ledelse ingen plan, ingen linjer, og ingen skapende mål.

10. Av det som foran er anført vil forstås at jeg ikke kan gi nogen tillit til statsminister Hundseids fortsatte ledelse av statens anliggender i disse vanskelige tider. Den sittende regjering er utgått av Bondepartiet og forpliktet til å følge iallfall ånden i dette partis program. Det var på et sådant objektive og holdbart standpunkt at jeg gikk inn i regjeringen. Den politikk statsminister Hundseid fører er ikke overensstemmende hermed, og heller ikke med en avgjort folkemening i våre bygder og byer. Vesentlig på grunn av hans eget forhold har det i regjeringen i lengere tid vært sterke motsetninger og rivninger som tilslutt har ført til at regjeringen nu befinner sig i oppløsningstilstand.

Jeg for min del har strukket mig lengst mulig, men finner ikke lenger å kunne akseptere den nuværende ledelse av regjeringen.

Jeg henstiller at statsministeren trer tilbake.

V. O.

20. 11. 1932.

Oslo, 5. 12. 1932.

Fortrolig.

Hr. Statsråd Trædal.

Da Kirkeministeren på Regjeringens vegne har underhandlet med mig vedrørende forholdet mellom statsministeren og mig, tillater jeg mig herved å fremholde følgende:

Under henvisning til et P.M. hvis hovedinnhold jeg hadde lest op i regjeringsmøte 21. 11. 1932 uttalte jeg i et brev av 26. s.m. til statsminister Hundseid og de øvrige medlemmer av Regjeringen som min opfatning at statsministeren burde trekke sig tilbake.

Efter inntrengende henstilling fra regjeringshold og fra ledende personer innen partiet gikk jeg efter flere dagers forhandlinger og under sterk tvil med på en tilbudt ordning, hvorefter bl.a.:

(1) Kullmann-saken skulde foreløbig fremmes ved at civilt søksmål anlegges efter Ikrafttredelseslovens prgrf. 10 for å få kaptein Kullmann fradømt sitt embede. Spørsmålet om hans overtredelse av øvrige omtalte paragrafer i straffelovgivningen skulde undergis fortsatt efterforskning i forbindelse med saken mot redaktør Tranmæl m.fl.

(2) Regjeringen skulde straks nedsette et sakkyndig utvalg for å utarbeide forslag til effektive foranstaltninger mot det revolusjonære undergravningsarbeide.

Med hensyn til mitt brev til statsministeren av 26. 11. 1932 med vedlagte P.M. skulde det ha sitt forblivende med at brevet var sendt og mottatt.

Når jeg gikk med på forannevnte ordning var jeg på forhånd oppmerksom på at min godkjennelse av forslaget kunde innebære en svekkelse for mitt standpunkt både saklig og personlig.

Men jeg følte mig av lojale og kollegiale hensyn forpliktet til å strekke mig lenger enn mitt skjønne egentlig tilsa. Jeg hadde også et svakt håp om at derigjennem muligens skulde kunne innledes en politikk som lå nærmere op til den linje som jeg var gått inn for, og som også er Bondepartiets linje.

2. Overensstemmende med den foreslåtte ordning utarbeidet Forsvarsdepartementet sin innstilling i Kullmann-saken til foredrag i statsråd 2. 12. 1932.

Ved sakens behandling i forberedende statsråd 1. 12. 1932 viste det sig imidlertid at statsministeren hevdet den opfatning at straffeforfølgningen mot kaptein Kullmann i det hele tatt ikke skulde fortsettes, likesom det fremgik at han var mot videre forføiningen i anledning av den øvrige del av Forsvarsdepartementets anmeldelse som gjelder straffeforfølgning mot et fåtall revolusjonære arbeiderledere som organiserer ødeleggelse av vårt nasjonale forsvar og omstyrting av samfundet.

For det første var dette statsministerens standpunkt ikke i overensstemmelse med den mig tilbudte ordning. Men falt dernæst heller ikke sammen med riksadvokatens innstilling som gikk ut på fortsatt etterforskning mot de øvrige impliserte og for kaptein Kullmanns vedkommende lot spørsmålet om videre straffeforfølgning utstå inntil hans avskjedigelse var avgjort gjennom civilt søksmål. Når kaptein Kullmann bare blir fratatt sin stilling, så skulde han altså efter statsministerens mening uhindret kunne fortsette det organiserte opviglings- og undergravningsarbeide mot landets forsvar som han driver sammen med agenter for en fremmed makt og til direkte fordel for denne. Efter forskningen hittil mot kaptein Kullmann har vesentlig innskrenket sig til å innta en intetsigende skriftlig uttalelse fra ham som er offentliggjort i pressen.

Statsministeren fremla videre et utkast til dissons til Forsvarsdepartementets foredrag, hvori han fant det nødvendig å gjøre alvorlig innsigelse mot Forsvarsdepartementets brev av 14.10. 1932 til Justisdepartementet, idet enkelte uttalelser i dette brev efter hans mening kunde danne en betenkelig precedens vedrørende påtalemyndighetens stilling i forhold til den utøvende makt.

Jeg skal ikke komme inn på realiteten av dette spørsmål som her dreier sig om hvorvidt regjeringen, som er den øverste påtalemyndighet, skal i saker hvor det ikke gjelder skiftende politiske meninger, men behandling av oplagte forbrytelser som truer det hele samfundets eksistens, være bundet av opfatningen hos en enkelt embedsmann, likeoverfor hvilken forfatningen endog har tatt det forbehold at han kan fjernes uten lov og dom. Jeg vil kun bemerke at Forsvarsdepartementets brev av 14.10. 1932 ikke var rettet til påtalemyndigheten, men til Justisdepartementet og det under den selvforståtte forutsetning at dette

departement (J.D.) tok spørsmålet direkte op i regjeringen, idet Forsvarsdepartementet som bekjent efter konferanse med statsråds-sekretæren og Kommanderende Admirals juridiske rådgiver fant det riktigst å la saken fremme gjennom Justisdepartementet istedenfor som oprindelig tenkt å foredra det selv i statsråd. De momenter som i nevnte brev blev fremholdt vedrørende nødvendigheten av straffeforfølgning tok i første rekke sikte på Forsvarsdepartementets og min egen plikt til å søke saken fremmet og ansvaret derfor, men gjelder selvfølgelig også i sin almindelighet alle andre myndigheter som har med saken å gjøre. Men det var ikke på nogen måte Departementets forutsetning at disse uttalelser i brevet skulde betraktes som spesielt stillet til riksadvokaten. Når Forsvarsdepartementet "forlangte" tiltale mot kaptein Kullmann så var det fordi han er militær embedsmann henhørende under Forsvarsdepartementets kommandomyndighet, og fordi hans lovovertrædelser som forsåvidt de gjaldt anslag mot landets forsvar er så åpenbare og lovbestemmelserne så klare, at spørsmålet om tiltale direkte kunde vært avgjort i statsråd. For de øvrige implisertes vedkommende, hvis forbrytelse også angikk landets forsvar, men som ikke tilhørte krigsmakten, innskrenket man sig til å henstille til Justisdepartementet å ta saken op.

Det er så langt fra at Forsvarsdepartementet eller jeg selv har søkt å øve noe påtrykk på riksadvokaten, at jeg tvertimot for å undgå ethvert skinn herav endog ikke har villet drøfte saken med riksadvokaten, på tross av Justisministerens henstilling til mig om dette, og skjönt jeg var på det rene med at det muligens kunde ha hatt sin innflytelse på riksadvokatens stilling til saken at jeg fikk gitt mere detaljerte forklaringer vedrørende den revolusjonære bevegelse og kaptein Kullmanns og de øvriges forhold til denne.

Statsministerens dissens rammer således ikke Forsvarsdepartementet eller mig selv, men faller i tilfelle tilbake på andre medlemmer av regjeringen som eventuelt på forhånd måtte ha drøftet saken med riksadvokaten.

3. Det som nu er inntruffet, og som foran er redegjort for understreker den prinsipielle forskjell som det er mellem statsministerens opfatning av disse spørsmål og de av regjeringens medlemmer som vil ta konsekvensen av Stortingets behandling i siste sesjon av det revolusjonære spørsmål, og som i samhøve med Bondepartiets program "krover lydighet mot landets lover" og at "statsmakterne griper effektivt inn overfor organisasjonsmessig overgrep som truer samfundets interesser". Det ovennevnte bebudede tiltak med å nedsette et utvalg til å utarbeide forslag til nye lover og bestemmelser mot det revolusjonære undergravningsarbeide, blir under slike forhold en tom gestus. Hvad skal man med nye lover og bestemmelser når man ikke engang har viljen til å hevde gjeldende lov, hvis bestemmelser er klare og rammende nok, når man bare ser tingene i deres virkelige sammenheng og som de forbrydelser der er, og ikke tror å kunne gå ut fra at det her gjelder bare utslag av en ytterliggående pasifistisk opfatning og bekjempelse av "meninger" og dermed forbundet politisk streben som det er lite hensiktsmessig å møte med tiltale og straff.

Jeg finner i den forbindelse nødvendig å fremheve at det er meget langt fra min opfatning at den revolusjonære bevegelse skal bekjempes alene med politi og straffebestemmelser. Ingen har vel sterkere enn mig fremholdt at det som i første rekke må til er en åndelig nyreisning, opplysning til massene om de sanne forhold, en positiv nasjonal politikk, og ikke minst en sosial nyordning som kan forson

kapital og arbeide og skape et rettferdig og solidarisk samfund. Jeg mener selvfølgelig heller ikke at vår politiske streben skal være dominert av innstillingen mot kommunismen og helt gå op i, det være sig den negative eller positive, bekjempelse av denne. Vi må tværtimot mest mulig fritt stake ut våre egne nasjonale og selvstendige fremgangslinjer. Men på den annen side er utglidningen kommet så langt og er under de foreliggende forhold så farotruende for samfundet og så hommende for dets utvikling, at det er absolutt nødvendig for å hevde loven og statens autoritet likeoverfor åpenbare rettsbrudd fra de revolusjonære hovedmennes side, foranstaltninger hvis effektivitet er fastslått gjennom all tids erfaring og som er forutsetningen for de øvrige positive tiltak til gjenreisning av samfundet.

Det sist inntrufne bokrefter imidlertid ytterligere den pfatning som jeg fremholdt i ovennevnte P.M. at med statsminister Hundseid som leder av regjeringens politikk vil intet effektivt bli gjort - hverken på den ene eller annen måte - for å rydde op med omstyrtningsbevegelsen og derved skape indre fred og grunnlag for samfundets gjenreisning og dets økonomiske sanering.

4. Jeg ønsker videre å reservere mig mot at den opfatning søkes skapt at motsetningene her dreier sig om uvesentlige stridspunkter i forbindelse med behandlingen av saken mot kaptein Kullmann. Spørsmålet om hvorvidt Kullmann skal straffes eller ikke, eller i hvilken grad han skal straffes, er i og for sig av underordnet betydning. Men saken involverer spørsmål av prinsipiell betydning som man ikke kan komme forbi. Det er siden Stortingets prinsipielle standpunkttagen i våres til det revolusjonære spørsmål, første gang at det direkte innen mitt eget departements område kommer op en sak hvor det gjelder å ta konsekvensen av Stortingets beslutning. Foruten av hensyn til mitt embedsmessige og medborgerlige ansvar i sin almindelighet, har jeg derfor også av den grunn vært nødt til å sette saken på spissen og insistere på at lovlinjen blir fulgt.

Men videre har saken fremfor alt bragt frem de uoverensstemmelser som det er mellom statsministerens politiske kompromislinje og den uavkortede og klare nasjonale linje som er nødvendig for å hjelpe vårt samfund ut av vanskelighetene og fremover, og som også faller i tråd med Bondepartiets program og er i pakt med innstillingen hos massen av borgerlig og nasjonalt tenkende mennesker både til høire og tilvenstre for Bondepartiet. For Bondepartiet er det derfor så meget mer et livsspørsmål å ikke vike fra denne linje.

Det saklige motsetningsforhold som således er opstått innen regjeringen er blitt skjerpet ved den forkastelige måte hvorpå statsministeren, således som jeg nærmere har ontalt i nevnte P.M., har optrådt i en rekke tilfelle av nasjonal betydning. Og likeledes ved den ukollegiale måte hvorpå han i Grönlandssaken og i bekjempelsen av den revolusjonære bevegelse har sviktet den linje som vi forutsetningsvis er gått inn for, og for mitt vedkommende gitt efter for de bakholdsangrep som stadig er blitt gjort fra forskjellig hold for å komme mitt arbeide og mig selv tillivs. (Det er også lite egnet til å utjevne det opståtte motsetninger at statsministeren i regjeringens møte 21.f.m. for å svekke anførselene i mitt nevnte P.M. bemerket at han hadde talt med bondegruppens parlamentariske fører, Moscié, som ikke kunde erindre noe om at det som av mig anført med statsministerens vidende var konferert med ham (Moscié) på forhånd vedrørende mitt innlegg i trontaledebatten. Mens det virkelige forhold - som jeg senere har konstatert - er at hr.

Moseid fullt ut bekrefter mitt utsagn, og dessuten opplyser at han forut for mitt foredrag flere ganger hadde konferert om saken også med statsministeren).

5. Når statsministeren nu ved sin dissens i Kullmannsaken søker å komme bort fra disse store realiteter, og istedenfor å holde sig til den overenskomst som blev tilbudt mig, vil tvinge igjennom en avgjørelse av Kullmann-saken som skal gi det utseende av at jeg gir kjøp på min linje og min overbevisning, og at konflikten står mellom statsministeren og riksaadvokaten på den ene side og Forsvarsdepartementet på den annen om enkelte detaljer i Kullmann-saken, mens konflikten i virkeligheten gjelder Bondepartiets hele politiske linje, og statsministerens personlige opptreden, så beklager jeg å måtte uttale at under disse omstendigheter bortfaller grunnlaget for en ordning hvorefter statsministeren og jeg begge kan fortsette i regjeringen. Og jeg ønsker i den sammenheng å fremholde at når en regjeringschef tar en fagminister i sitt ministerium, så er det ikke bare han som viser vedkommende fagminister ære og tillit. Men det er også vedkommende fagminister som yder regjeringschefen tillit og ære ved å gi sig under hans ledelse. Den tillit har statsminister Hundseid forspilt fra min side.

Da det er statsministeren, og ikke mig, som har avvoket fra den linje som hevdes av det parti hvorav regjeringen er fremgått, og da det for statsministerens vedkommende foreligger de øvrige forhold som jeg har påtalt i det nevnte P.M., så finner jeg det riktig igjen å fremholde at statsministeren bør trekke sig tilbake, og i sådanne former at regjeringen kan fortsette sitt arbeid for å gjennomføre den nasjonale linje som er Bondepartiets program.

Det forekommer ikke i politikken at en sådan avskalling ikke er en styrkelse når det skjer for å gjennomføre en klar og målbevisst linje.

---- 0 ----

P. M.

vedr. behandlingen av Kullmann-saken.

1. I et møte 30/11-32 mellom statsrådene Trødal og Vik, stortingsmann Moseid og statsråd Quisling blev man enige om følgende ordning i Kullmann-saken overensstemmende med et av justisministeren koncipert utkast.

"Kullmann-saken fremmes foreløbig ved at civilt søksmål anlegges efter Ikrafttredelseslovens prgrf. 10 for å få kaptein Kullmann fratrukket sitt embede. Spørsmålet om hans overtredelse av de øvrige paragrafer i straffeloven og den militære straffelov undergis fortsatt etterforskning."

Statsråd Vik optrådte ved daværende leilighet som befullmektiget representant for statsministeren.

Overensstemmende med foranstående utarbeidet Forsvarsdepartementet forslag til innstilling og denne blev fremlagt i forberedende statsråd 1/12-1932. I denne innstillings forslag til resolusjon

var foruten spørsmålet om civilt søksmål også direkte medtatt som et eget resolusjonspunkt beslutningen om at spørsmålet om straffetiltale skulde undergis fortsatt etterforskning.

Idet forøvrig henvises til statsråd Quislings brev av 5.12.1932 til statsråd Trødal, bemerkes videre at ved påfølgende diskusjon om denne innstilling kom man tilslutt til enighet om at beslutningen om fortsatt etterforskning skulde inntas i foredraget og ikke i selve den avsluttede formelle innstilling.

2. Overensstemmende hermed utarbeidet Forsvarsdepartementet et nytt utkast som, efter å ha vært tilstillet de forskjellige medlemmer av regjeringen, blev behandlet i regjeringskonferanse tirsdag 6/12.

Da det under diskusjonen av statsministeren var hevdet en opfatning av riksadvokatens stilling som øverste påtalemyndighet, som Forsvarsdepartementet ikke var enig i (Forsvarsdepartementets standpunkt er utformet i nevnte brev til statsråd Trødal av 5. 12. 1932) blev besluttet at den uenighet ikke behövde å pointeres, likeledes blev antydnet enkelte redaksjonelle endringer, og utenriksminister Braadland fikk det oppdrag å foreta disse og fremlegge et nytt utkast.

3. Det nye utkast til innstilling blev så utarbeidet av utenriksministeren, renskrevet i utenriksdepartementet, tilstillet de forskjellige medlemmer av regjeringen, og uten nogen forandringer fremlagt av Forsvarsdepartementet, og vedtatt i forberedende statsråd 9/12, og i statsråd hos Kongen 10.s.mnd..

I Forsvarsdepartementets 2net utkast var bl.a. anført:

"Departementet skal bemerke at da det her dreier sig om ulovlige (straffbare) handlinger, som hvis de uhindret får utøves kan få alvorlige konsekvenser for landet, så finner Departementet at straffeforfølgningen ikke bör stilles i bero inntil det civile søksmål er avgjort, men at etterforskningen bör fortsettes, idet denne hittil sees å ha innskrenket sig vesentlig til å innta en skriftlig uttalelse fra kaptein Kullmann. Riksadvokaten uttaler selv at "det er mulig at man ved fortsatt etterforskning vil kunne orholde opplysninger av betydning for bedømmelsen av siktedes forhold."

I utenriksministerens utkast var denne passus sløifet for å undgå å pointere motsetningen til riksadvokatens uttalelser. Til gjengjeld var i følgende avsnitt ordet "etterforskning" erstattet med "den fortsatte etterforskning", således at dette uttrykk dog allikevel skulde innebære at regjeringens forutsetning var at etterforskningen mot kaptein Kullmann fortsattes uten hensyn til det civile søksmål. Denne betydning, som var grunnlaget for sakens behandling, skulde helt klart fremgå av uttrykket sammenholdt med følgende passus i den vedtatte innstilling:

"Da det således i nærværende innstilling kun gjelder et civilt søksmål, er det ikke nødvendig nu å komme nærmere inn på kaptein Kullmanns forhold likeoverfor de paragrafer i straffelovgivningen, som han må antas å ha overtrådt."

Denne opfatning blev uttrykkelig verifisert både av statsrådene Trødal og Quisling, og bekreftet i regjeringen.

Spørsmålet om straffetiltale mot kaptein Kullmann står ef-

ter regjeringens beslutning helt åpent og er avhengig av resultatene av den fortsatte etterforskning, hvis ledelse imidlertid selvfølgelig er overlatt riksadvokaten.

Efter nevnte avgjørelse av saken blev det enstemmig besluttet at såvel hele innstillingen som følgende pressemeldelse skulde tilstilles pressen.

"Kullmann-saken. Overensstemmende med Forsvarsdepartementets innstilling er i statsråd idag besluttet at Kullmann-saken foreløbig fremmes ved at kaptein Kullmann straks suspenderes fra sitt embede, og at civilt søksmål anlegges efter prgrf. 10 i lov om straffelovens ikrafttreden for å få kapteinen dømt fra embedet. Spørsmålet om videre straffeforfølgning mot kaptein Kullmann så vel som mot de øvrige som er nevnt i Forsvarsdepartementets anmeldelse, undergis fortsatt etterforskning."

Denne pressemeldelse blev oplest i statsråd og påhørt med opmerksomhet og diskusjon, så enhver misforståelse skulde være utelukket.

4. Den 13. 12. 1932 uttalte imidlertid statsminister Hundseid til "Dagbladet":

"Regjeringens avgjørelse er helt ut i overensstemmelse med riksadvokatens innstilling. Der reises civilt søksmål mot kaptein Kullmann for å få ham ferdømt sitt embede. Samtidig holder man sig - som innstillet av riksadvokaten - adgangen åpen til straffesak, men det blir bare aktuelt hvis det civile søksmål mot formodning ikke skulde føre frem. Hvis altså kaptein Kullmann ved det civile søksmål blir ferdømt sitt embede, er dermed saken avgjort. Spørsmål om straffesak blir det som sagt først hvis dommen i den civile sak ikke skulde gå ut på embedsfortapelse."

Som det fremgår av foranstående er denne statsministerens uttalelse ikke overensstemmende med de virkelige forhold. Regjeringen fulgte kun riksadvokatens innstilling for såvidt denne gikk ut på straks å anlegge civilt søksmål, mens spørsmålet om straffetiltale stod helt åpent, likeledes standpunkttagen til riksadvokatens uttalelser i denne side av saken. I det foredrag som ligger til grunn for den klg.res. og som var enstemmig vedtatt av regjeringen blev endog understreket at man i motsetning til riksadvokaten ikke kan betrakte kaptein Kullmanns m.fl.s opptreden som utslag av en ytterliggående pasifistisk opfatning, og heller ikke som en løsrevne episode, men tværtimot som et ledd i en planmessig revolusjonsvirksomhet. Bl.a. statsråd Quisling tok dessuten på en rekke punkter bestemt avstand fra riksadvokatens uttalelser og forbeholdt sig nærmere å inntogå disse når sakens dokumenter blev tilbakesendt i forbindelse med den fortsatte etterforskning. Den tolkning av regjeringens beslutning som er gjengitt i nevnte samtale med "Dagbladet" har aldri vært opppe i regjeringen før regjeringens beslutning blev fattet, men er åpenbart en mening om saken som statsministeren dannet sig efter en samtale med riksadvokaten etterat regjeringens beslutning var fattet. Statsministeren opplyste i regjeringen samme dag som samtalen med "Dagbladet" fant sted at han hadde funnet riksadvokatens betenkning så uklar, at han hadde ringt op til han og bedt om en nærmere forklaring, og det var denne forklaring som er gjengitt for "Dagbladet", men som altså står helt i strid med den enstemmige regjeringsbeslutning.

At spørsmålet om at straffesak mot kaptein Kullmann skulde avhenge av utfallet av det civile søksmål var ikke behandlet av regjeringen. Det er heller ikke så - som forklart av statsministeren i trontaledebatten - at straffetiltalen mot kaptein Kullmann skulde avhenge av resultatene av etterforskningen mot de øvrige som er nevnt i Forsvarsdepartementets anmeldelse. Men det er uttrykkelig beslutning om at etterforskningen også skulde fortsettes vedr. kaptein Kullmanns forhold. Det var jo nettopp dette som dannet grunnlaget for det inngåtte "forlik". Den nevnte versjon er kun et moment som blev anført i diskusjonen av justisministeren for å vise at man under enhver omstendighet ikke kunde ta standpunkt mot straffetiltale likeoverfor kaptein Kullmann, idet jo riksadvokaten selv forutsatte etterforskning mot de øvrige anmeldte, og denne etterforskning jo meget vel kunde gi resultater som gjorde at spørsmålet om straffetiltale måtte tas op igjen for kaptein Kullmanns vedkommende.

Den anførte fortolkning er forøvrig også i positiv strid med statsministerens uttalelser til "Dagbladet", hvorefter saken mot kaptein Kullmann skulde være endelig avgjort hvis han ved det civile søksmål blev fradømt sitt embede.

5. Ovennevnte uttalelse av statsministeren til "Dagbladet" blev brukt som grunnlag for en rekke angrep på statsråd Quisling i avistret- og arbeiderpressen. Den offisielle, av regjeringen enstemmig vedtatt pressemeddelelse, blev fremstillet som en illojal manøvre av statsråd Quisling og som skandaløst misvisende.

Den således skapte situasjon var av den art, at regjeringen fant at det burde sendes ut en beriktigelse av statsministerens uttalelser. Imidlertid viste det sig selvfølgelig umulig å finne en redaksjon, som samtidig med å være overensstemmende med de virkelige forhold, ikke helt måtte desavouere statsministeren med derav følgende konsekvenser. Statsråd Quisling, som i første rekke hadde krav på at en sådan beriktigelse blev utsendt, hadde i det hele tatt ikke forlangt det, men anbefalte at man ignorerte "Dagbladet". Så meget mere som statsministeren selv innså at han hadde laget en uholdbar situasjon, som ikke kunde ha andre følger enn at han måtte trekke sig ut av politikken, og også 14.12.1932 om aftenen erklærte likeoverfor statsråd Quisling, at han om kort tid aktet å trekke sig tilbake både som statsminister og stortingsmann.

Overensstemmende hermed blev man stående med ikke å utsende nogen beriktigelse.

6. I siste halvdel av desember 1932 var sakens dokumenter hos regjeringsadvokaten i forbindelse med det civile søksmål. Så snart dokumentene kom tilbake derfra skulde de av Forsvarsdepartementet sendes til riksadvokaten for fortsatt etterforskning så vel mot kaptein Kullmann som mot de øvrige anmeldte.

Overensstemmende hermed utarbeidet statsråd Quisling i julen en oversendelsesskrivelse. I denne første del blev påpekt en rekke punkter hvor etterforskningen var ønskelig. Den øvrige del av skrivelsen var en imøtegåelse av riksadvokatens uttalelser i saken, sammenfallende med det personlige P.M. av statsråd Quisling, som senere er offentliggjort.

Utkastet til oversendelsesskrivelsen blev tilstillet de forskjellige medlemmer av regjeringen. Imidlertid erklærte statsministeren efter å ha satt sig inn i skrivelsen, at hvis den skulde sendes, så hadde han intet annet å gjøre enn å innlevere sin avskjedsansøkninng. Efter henstilling fra forskjellige medlemmer av regjeringen gikk statsråd Quidling derfor med på at kun den første del

av skrivelsen skulde sendes som oversendelsesskrivelse fra selve Forsvarsdepartementet. Mens imøtegåelsen av riksadvokatens uttalelser skulde gå som et personlig P.M.

Således blev også forholdt da sakens dokumenter kom tilbake efter bruken i forbindelse med det civile søksmål. (13.2.1933).

7. Efter mottagelsen av dokumentene og skrivelsen vedr. fortsatt efterforskning har riksadvokaten under henvisning til statsministerens nevnte uttalelse til "Dagbladet", uttalt til pressen at den kgl.res. i Kullmann-saken måtte omgjøres i tilfelle av fortsatt efterforskning skulde skje, da resolusjonen ikke tok sikte herpå. Lignende meddelelse har riksadvokaten sendt Forsvarsdepartementet. Som svar herpå har Forsvarsdepartementet, mens statsråd Quisling ennå var chef, henvist til det foredrag som lå til grunn for den kgl.res. og til den offisielle pressemeddelelse, av hvilke to dokumenter fremgår, som ovenfor nærmere påvist, at spørsmålet om straffetiltale mot kaptein Kullmann skal undergis fortsatt efterforskning.

Som det også fremgår av foranstående har statsråd Quisling med engang gjort regjeringen opmerksom på at en sådan misforståelse kunde opstå på grunn av den uklare form som innstillingen hadde fått. (jfr. ovenfor pkt.2.). En uklarhet, som blev ytterligere aksentuert ved statsministerens misvisende uttalelser til "Dagbladet", og igjen i trontaledebatten, hvor statsministeren efter nu å ha gitt sin tilslutning til Forsvarsdepartementets handlemåte - uttalte:

"Forsvarsdepartementet har tillatt sig å gjøre landets påtalemyndighet opmerksom på en del tilfelle i forbindelse med dette, og redegjør for sitt syn på saken. Så kommer riksadvokatens innstilling og senere den kongelige resolusjon til civilt søksmål mot Kullmann for å få ham fradømt sitt embede efter ikrafttredelseslovens prgrf. 10. Først nu blir det riktig mat for Mons. Du store verden for et skuespill og for skuespillere? Man laget en mygg til en elefant, som blev servert i alle mulige slags saus. Hvad var så denne mygg som voldte alle denne ståhei om regjeringens splidagtighet med sig selv og om dens indre opløsning? Det var en ganske liten forskjell i tolkningen av et enkelt punkt i riksadvokatens innstilling mellem en pressemeddelelse og en uttalelse av mig til "Dagbladet". Den kongelige resolusjon bygget på riksadvokatens innstilling. Riksadvokaten anmodet om efter bruken å få dokumentene tilbake til fortsatt efterforskning, og det er klart at det under denne efterforskning kan komme frem ting som vi nu ikke kjender, og som også kan gjøre strafferettslig tiltale nødvendig mot Kullmann. Det kan ingen vite på nuværende tidspunkt. Pressemeddelelsen sikter til dette, mens min uttalelse er bygget på at den kongelige resolusjon er overensstemmende med riksadvokatens innstilling. Begge deler er riktig."

Som det fremgår av ovenstående er begge deler ikke riktig.

V. Q.

2. 3. 1933.